

(Coperta exterioară)

UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

Școala doctorală de științe socio-umane

TEZĂ DE ABILITARE

RELIGIE ȘI MODERNITATE ROMÂNEASCĂ

RELIGION AND ROMANIAN MODERNITY

Conferențiar univ. dr. ENACHE George

Domeniul de doctorat,

ISTORIE

Seria AU3 Nr.

GALAȚI 2015

(Copertă interioară /față)

UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” DIN GALAȚI

Școala doctorală de ȘTIINȚE SOCIO-UMANE

TEZĂ DE ABILITARE

RELIGIE ȘI MODERNITATE ROMÂNEASCĂ

RELIGION AND ROMANIAN MODERNITY

Conferențiar univ. dr. ENACHE George

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Comisia de abilitare:

.....
.....
.....

Domeniul de doctorat,

ISTORIE

Seria AU3 Nr.

GALAȚI

2015

(Copertă interioară /verso)

Seriile tezelor de abilitare susținute public în UDJG începând cu 2015 sunt:

Domeniul **ȘTIINȚE INGINEREȘTI**

Seria AI 1. **Biotehnologii**

Seria AI 2. **Calculatoare și tehnologia informației**

Seria AI 3. **Inginerie electrică**

Seria AI 4. **Inginerie industrială**

Seria AI 5. **Ingineria materialelor**

Seria AI 6. **Inginerie mecanică**

Seria AI 7. **Ingineria produselor alimentare**

Seria AI 8. **Ingineria sistemelor**

Domeniul **ȘTIINȚE ECONOMICE**

Seria AE 1. **Economie**

Seria AE 2. **Management**

Domeniul **ȘTIINȚE UMANISTE**

Seria AU 1. **Filologie- Engleză**

Seria AU 2. **Filologie- Română**

Seria AU 3. **Istorie**

Cuprins

A.	Rezumat.....	4
B.	Carierea profesională	
B.1	Realizări științifice și profesionale	
B.1.1.	Religie și modernitate românească. Definierea unei teme de cercetare și construirea unei metodologii.....	11
B.1.2	Opera științifică de după obținerea titlului de doctor în istorie	
I.	Religie și societate în România din a doua jumătate a veacului al XIX-lea până la 1918.....	40
II.	Religie și societate în perioada interbelică și în anii celui de-al Doilea Război Mondial.....	48
III.	Biserica în comunism.....	54
	a. Perspective generale.....	55
	b. Fundamentele ateismului comunist.....	55
	c. Acțiunile statului comunist de infiltrare și control a cultelor religioase.....	55
	d. Forme de adaptare a cultelor religioase la regimul comunist.....	57
	e. Rezistența anticomunistă a bisericii.....	59
	f. Biografii de ierarhi din perioada comunistă.....	60
	g. Monahismul ortodox în perioada comunistă.....	63
	h. Alte culte religioase în atenția poliției politice din România.....	67
IV.	Creștinismul popular românesc.....	68
V.	Studii despre Basarabia și viața bisericească din această provincie.....	71
VI.	Studii din alte domenii de cercetare.....	75
VII.	Analize cu caracter teologic și politologic cu privire la raporturile dintre creștinism și democrație, rolul creștinismului social, prezența Bisericii în societatea contemporană.....	77
B.1.3	Activitatea profesională și academică.....	79
B.2	Planuri evoluție și dezvoltare a carierei	
B.2.1	Direcții de cercetare care urmează a fi dezvoltate.....	88
B.2.2	Direcții de predare/aplicații practice.....	89
B.3.	Referințe bibliografice.....	92
C.	Anexe.....	97
C.1	Recomandări	
	- acad. Alexandru Zub	
	- prof. dr. hab. Armin Heinen	
	- cercet. șt. I Daniela Bușă	
	- prof. dr. Valentin Ciorbea	

C.2

Studii

- *The Monastic Issue in Modern Romania. Between the Liberal Indifferentism and the Communist Denial*, în “Studii Teologice”, seria III, anul IX, nr. 4, octombrie-decembrie 2013, p. 29-52.
- *Biserică – societate – națiune - stat în România interbelică. I. Explorări în orizont liberal*, în “Revista Teologică”, no. 2/2010, p. 45-75.
- *Eglise, société, état en Roumanie pendant l’entre-deux-guerres. L’Eglise Orthodoxe Roumaine et la «tentation du totalitarisme droitiste»*, în „Revista Teologica”, nr.2/2012, p.276-300.
- *Episcopul Vartolomeu Stănescu, promotor al „creștinismului social” în România interbelică (I)*, în „Anuarul Institutului A.D. Xenopol”, Iași, tom L, 2013, p. 355-370.
- *The Lower Danube and the Rio de la Plata Region in the Modern Age: Contrasted Perspectives on their Economic and Political Evolution*, în “Transylvanian Review”, Vol. XXII, supplement no. 2, 2013, p. 218-229.

Table of contents

B.	Abstract.....	4
B.	Professional background	
B.1	Professional and scientific achievements	
B.1.1	Religion and Romanian modernity. Determining a research topic and constructing a methodology	11
B.1.2	The scientific work following the doctorate in history	
I.	Religion and society in Romania in the second half of the 19 th century up to 1918.....	40
II.	Religion and society between the two World Wars and during the Second World War.....	48
III.	Church and communism.....	54
	a. General overview.....	55
	b. The fundamentals of the communist atheism	55
	c. The actions of the communist regime aimed at infiltrating and controlling the religious cults.....	55
	d. Ways of adapting the religious cults to the communist regime.....	57
	e. The anti-communist resistance of the church.....	59
	f. Biographies of hierarchs during the communist era.....	60
	g. The day-to-day church life during the communist era.....	63
	h. Other religious cults under the scrutiny of the secret police in Romania.....	67
IV.	The Romanian popular Christianity.....	68
V.	Studies on Bessarabia and the church life in the province.....	71

VI. Studies on other research topics.....	75
VII. Theological and political analyses regarding the relation between Christianity and democracy, the part played by social Christianity and the position of the Church in the present society.....	77
B.1.3 The academic and professional activity.....	79
B.2 Plans of further developing my career	
B.2.1 Research outlines yet to be approached.....	88
B.2.2 Teaching outlines/practical works.....	89
B.3. Quotations	92
C. Appendix.....	97
C.1 Recommendations	
- Alexandru Zub	
- Armin Heinen	
- Daniela Bușă	
- Valentin Ciorbea	
C.2 Studies	
- <i>The Monastic Issue in Modern Romania. Between the Liberal Indifferentism and the Communist Denial</i> , în “Studii Teologice”, seria III, anul IX, nr. 4, octombrie-decembrie 2013, p. 29-52.	
- <i>Biserică – societate – națiune - stat în România interbelică. I. Explorări în orizont liberal</i> , în “Revista Teologică”, no. 2/2010, p. 45-75.	
- <i>Eglise, société, état en Roumanie pendant l’entre-deux-guerres. L’Eglise Orthodoxe Roumaine et la «tentation du totalitarisme droitiste»</i> , în „Revista Teologica”, nr.2/2012, p.276-300.	
- <i>Episcopul Vartolomeu Stănescu, promotor al „creștinismului social” în România interbelică (I)</i> , în „Anuarul Institutului A.D. Xenopol”, Iași, tom L, 2013, p. 355-370.	
- <i>The Lower Danube and the Rio de la Plata Region in the Modern Age: Contrasted Perspectives on their Economic and Political Evolution</i> , în “Transylvanian Review”, Vol. XXII, supplement no. 2, 2013, p. 218-229.	

A. Abstract

The hereby habilitation thesis sets out to highlight the candidate's overall teaching and research activity by showcasing the goals pursued and the results obtained subsequent to having been awarded a doctorate in history.

Primarily, I defined the main area of research addressed, namely the relationship between religion and Romanian modernity, highlighting the fundamentals of the research and the methodology employed in exploring the depths of certain areas of interest for the Romanian and universal historiography, many of which not having been published to date.

Furthermore, the second part deals with the details of the scientific production that followed the presentation of the doctoral thesis, where studies were grouped thematically.

The first group of writings tackles the issue brought by the connections between the religions and the state, from Al. I. Cuza's reforms to 1918. To his regard, I brought significant contributions concerning the ideological premises underlying the law of secularization in 1863, as well as the manner employed by the Church in trying to redefine its position in the social and national arena.

A separate part is reserved for the studies dedicated to Princess Elena Ghica (Dora d'Istria) and her studies on the issues concerning the orthodox monasticism.

The actions of the state and of the secular elites were analysed in parallel with the efforts of the Romanian Orthodox Church leaders, who sought a reinvention of their role in the Romanian society. In my research, I stressed upon the way the Church defended the part played by monasticism, the latter being seriously undermined by Cuza's reforms and by the attitude of the secular elites. My research has focused on such individuals as Gherasim Saffirin, Visarion Puiu and Vartolomeu Stănescu.

Furthermore, I also tackled the issue of religious denominations in modern Romania, within the same chronological segment. Moreover, I emphasized the reasons which led to the state calling the new denominations that appeared in the second half of the 19th century in Romania as being „sects” and I also highlighted the revolutionary potential that these denominations had and the part they played within the Romanian society.

My second research topic concerns the religious life between the two World Wars, particularly the relationship between religious denominations and the liberal or totalitarian paradigms. I am persuaded that by means of these studies, I managed to highlight a more nuanced approach of the way in which these religions have managed to impact the liberal regime and the way they were influenced by the temptation of totalitarianism. The research

was focused on the Romanian Orthodox Church, which has not proved to have manifested a totalitarian essence in its ideology, but, for the most part, has taken the side of liberal and democratic values, being eventually taken by its representatives to the path the entire Romanian nation was following at the time, that is to a right-winged totalitarianism.

The third category of studies, and altogether the most consistent one, refers to the life led by the religions under the communist regime, as well as the policy practiced by the atheist state with regard to religion and churches. Most of the topics addressed tackle the Romanian Orthodox Church and bring innovative contributions to the way the communist state infiltrated into the Church, eventually taking control, the rivalries between hierarchs, their games of power, the activity of Patriarch Justinian Marina, and the way the Church was organized during the time the latter served as its supreme leader, the life and work of certain religious personalities, such as Nicolae Popovici, Arsenie Boca and many other priests and monks.

Furthermore, a particularly important topic that I brought significant contributions tackles the issue of monasticism in the communist period, showing the causes and context of the adoption of the 410th decree in 1959. My contributions to the subject of monasticism have been fundamental in approaching two significant phenomena which took place in the history of the Church of the 1950's: the "Rugul Aprins" (The Burning Bush) phenomenon and the "Vladimirești" one.

Other studies have looked upon topics such as the Romanian Orthodox diaspora in the West, the activity of the Political Police with regard to the religions, and Church's forms of resistance against the communist aggression. Last but not least, I analysed the life of other religions, such as the Muslims, and the Lipovan Orthodox Old-Rite Church.

Another major research theme surrounded the popular Romanian Christianity and popular religiosity in general. In 2005 I published a pioneering study called „Popular religiosity and the anti-communist resistance”. Later on, I further expanded the topic, focusing on such phenomena as the one from Maglavit, Romania and on the relationships between Christianity and „folklore”, this being a term with different connotations in time.

On various occasions I have addressed other topics outside the main area of interest, the results of which are still significant. Thus, starting with Stefan Zeletin's studies, I undertook a critical analysis of the evolution of the Romanian capitalism and of the way this was linked to the political evolution of the Lower Danube area. All of this was carried out by comparisons made to the Rio de la Plata region in South America.

Moreover, following a research project conducted with the University of Turku, Finland, I completed a study on the relationships between the communist regime in Romania and the international terrorist movement, bringing a first thorough analysis on the documents and works written so far on the topic.

Beyond the historical research, I gradually developed a personal outlook on the role of the Church in the contemporary society. By writing essays with a solid historical and theological basis, I tried to highlight the viability of the relationship between Christianity and liberal and democratic values, as well as the limits that need to be established between Christianity and politics.

The next chapter contains a systematic presentation of my professional activity and its visibility.

My professional activity was marked by two institutions: The National Council for the Study of the Security Archives and the "Dunărea de Jos" University of Galați.

My academic career has provided me with various opportunities, as I engaged in a number of international projects, research and training internships abroad, the most important one being at the Department of Religious Studies at the University of California Santa Barbara, where I had the opportunity to deepen the paradigms of interpretation of the current religious phenomena.

The relevance and visibility of my research activity is attested by my numerous participations in international conferences, my work being cited in volumes published by prestigious publishing houses, by my becoming as a reviewer for prestigious journals in Romania, as well as a member of some important international associations dealing with the study of religious issues.

The ability to manage complex research teams has firstly been proven by my activity at CNSAS (The National Council for the Study of the State's Archives) where I managed to put together numerous exhibitions and team research projects, secondly by my teaching activities at the "Dunărea de Jos" University, where I organized several international conferences financed by the Romanian government, developing the academic relationships between the "Dunărea de Jos" University and important foreign universities, and lastly by the consistent work as editor in chief of several publications that I was able to include in the list of the top academic journals in Romania.

Furthermore, I outlined my plans for future research, the topics I aim to approach, as well as the way I envisage working together with prospective PhD candidates in a vast project

aimed at bringing a better understanding on the complex problematic aspects of the relationships between religion and the Romanian modernity.

*

Rezumat

Prin structura sa, prezenta teză de abilitare își propune să evidențieze întreaga activitate didactică și de cercetare a candidatului, prin prezentarea obiectivelor pe care le-a urmărit și rezultatele pe care le-a obținut în perioada de după obținerea titlului științific de doctor în istorie.

În prima parte a lucrării am definit principalul domeniu de cercetare abordat, anume raportul dintre religie și modernitatea românească, evidențiind premisele de la care am pornit, cercetarea și metodologia pe care am folosit-o în explorarea unor subiecte de interes pentru istoriografia românească și universală, multe dintre ele inedite.

În partea a doua am detaliat producția științifică de după susținerea tezei de doctorat, grupând studiile tematice.

Astfel, primul grupaj de texte se referă la problema raporturilor dintre cultele religioase și stat, de la reformele lui Al. I. Cuza până la 1918. În această chestiune am adus o serie de contribuții semnificative cu privire la premisele ideologice care au stat la baza legii secularizării din 1863, precum și la modul în care Biserica a încercat să-și redefinească rolul pe plan social și național.

Un rol aparte îi revine studiilor dedicate principesei Elena Ghica (Dora D'Istria) și a lucrărilor sale dedicate problemelor monahismului oriental.

Ațiunea statului și a elitelor laice a fost analizată în paralel cu demersurile întreprinse de lideri ai Bisericii Ortodoxe Române, care au încercat să redefinească rolul acesteia în cadrul societății românești. În studiile mele am pus un accent deosebit pe modul în care oamenii Bisericii au apărut rolul monahismului atât de lovit de reformele lui Cuza și de atitudinea elitelor laice. Cercetarea s-a concentrat pe nume precum Gherasim Saffirin, Visarion Puiu sau Vartolomeu Stănescu.

În cadrul aceluiași segment cronologic am realizat incursiuni cu privire la problema „sectelor” în cadrul societății românești moderne. Am arătat motivele pentru care statul a denumit noile culte religioase care apar în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

drept „secte” și am evidențiat potențialul revoluționar pe care le-au avut aceste culte în cadrul societății românești.

A doua temă privește viața religioasă în perioada interbelică, în special raporturile dintre cultele religioase și ideologiile liberală, respectiv totalitară. Prin aceste studii cred că am evidențiat o perspectivă mult mai nuanțată a modului în care cultele s-au raportat la un regim de tip liberal sau au fost seduse de tentația totalitarismului. Cercetarea s-a concentrat pe Biserica Ortodoxă Română, care s-a dovedit că nu a manifestat o esență totalitară în ideologia ei, ci multă vreme a fost de partea valorilor liberale și a statului democratic, pentru ca mai apoi reprezentanții ai ei să urmeze cursul întregii societăți române spre un totalitarism de dreapta.

A treia categorie de studii, cea mai consistentă, privește viața cultelor religioase sub comunism, precum și politica statului ateu în raport cu religia și bisericile. Majoritatea subiectelor abordate privesc în special Biserica Ortodoxă Română și aduc contribuții originale cu privire la modul în care statul comunist s-a infiltrat și a preluat controlul asupra Bisericii, rivalitățile dintre episcopi și lupta pentru putere, activitatea patriarhului Iustinian Marina și organizarea Bisericii în timpul acestui ierarh, viața și activitatea unor personalități ale Bisericii precum Nicolae Popovici, Arsenie Boca și mulți alți preoți și călugări.

Un subiect deosebit de important în care am adus contribuții de referință privește problema monahismului în perioada comunistă, arătând cauzele și contextul adoptării decretului 410 din 1959. Legat de problema monahismului, am contribuții inedite, fundamentale, în ceea ce privește două fenomene semnificative din cadrul istoriei Bisericii din anii '50 ai secolului trecut. Este vorba de fenomenul „Rugul Aprins” și fenomenul „Vladimirești”.

Alte studii au privit subiecte precum diaspora ortodoxă română din Occident, activitatea Securității în problema cultelor, formele de rezistență ale Bisericii în fața agresiunii comuniste. Nu în ultimul rând, am analizat statutul altor culte religioase, precum cultul musulman și cultul creștinilor de rit vechi (lipovenii).

O altă temă majoră de cercetare a constituit-o creștinismul popular românesc, în general religiozitatea populară. Încă din 2005 am publicat un studiu de pionierat intitulat „Religiozitate populară și rezistență anticomunistă” pentru ca mai apoi să detaliez subiectul, concentrându-mă asupra unor fenomene precum cel de la Maglavit și raporturile dintre creștinism și „folclor”, noțiune cu diferite conotații de-a lungul timpului.

Cu diverse prilejuri am abordat și alte teme din afara domeniului principal de interes, rezultatele fiind totuși semnificative. Astfel, pornind de la studiile lui Ștefan Zeletin, am întreprins o analiză critică a evoluției capitalismului românesc și a modului în care acesta este conectat cu evoluția politică a zonei Dunării de Jos, totul într-o perspectivă comparată cu regiunea Rio de la Plata din zona Americii de Sud.

De asemenea, în urma unui proiect de cercetare derulat cu Universitatea din Turku, Finlanda, am finalizat un studiu cu privire la raporturile dintre regimul comunist din România și mișcarea teroristă internațională, supunând pentru prima dată unei critici riguroase sursele documentare și lucrările scrise până în prezent pe marginea subiectului.

Dincolo de cercetările cu caracter istoric mi-am format, treptat, o anumită viziune personală cu privire la rolul Bisericii în societatea contemporană. Prin eseuri cu o solidă bază istorică și teologică, am căutat să arăt posibilitatea relației dintre creștinism și valorile liberale și democratice, precum și limitele care trebuie stabilite între creștinism și politică.

Următorul capitol cuprinde o prezentare sistematică a activității profesionale și a vizibilității acesteia.

Activitatea profesională a fost marcată de două instituții: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității și Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

Carierea universitară mi-a oferit multe oportunități, prin implicarea într-o serie de proiecte internaționale și prin stagii de cercetare și formare în străinătate, dintre care cel mai important este cel de la Departamentul de Studii Religioase al University of California Santa Barbara, unde am avut ocazia să adâncesc paradigmele de interpretare ale fenomenului religios în perioada contemporană.

Relevanța și vizibilitatea activității de cercetare este dovedită de numeroasele participări la conferințe științifice internaționale, de citarea în volume publicate la edituri de prestigiu, de calitatea de recenzent pentru reviste de prestigiu din țară și de cea de membru al unor importante asociații internaționale care se ocupă cu studiul problemelor religioase.

Capacitatea de a conduce echipe complexe de cercetare a fost dovedită de activitatea din cadrul CNSAS, unde am realizat numeroase expoziții și proiecte de cercetare în echipă, de activitatea din cadrul facultății, unde am organizat mai multe colocvii internaționale finanțate de guvernul României, de dezvoltarea relațiilor academice între Universitatea din Galați și centre universitare importante din străinătate, precum și de consistenta activitate ca redactor șef al mai multor publicații, pe care am reușit să le includ în topul revistelor academice din România.

În încheiere, am pus în evidență planurile de viitor, temele de cercetare pe care doresc să le abordez pe mai departe, precum și modul în care văd colaborarea cu viitorii doctoranzi într-un proiect amplu menit să pună și mai bine în lumină aspecte din complexa problematică a raporturilor dintre religie și modernitatea românească.